

Siyasette liyakatin anlamı adalet ve hürriyettir

The meaning of the merit in politics is
“Justice and freedom”

Erdoğan ÇELEBİ

İnsan Hakları Uzmanı, Avukat

Giriş

Hem hukuk tahsili yapmış, hem avukat olarak pratiğin içinde yer almış ve hem de Kur'an'ın ahirzamana yönelik tefsiri olan Risale-i Nurlardan esma dersini talim etmeye çalışan bir kardeşiniz olarak adalet ve liyakat konusunda bilgi ve tecrübelerimi sizlerle evrensel hukuk ilkeleri bağlamında paylaşmaya çalışacağım.

Zira bir ilke ya da prensip, ister bilimsel olsun ister hukuksal olsun, evrensel nitelik kazanmışsa ve insanlığın genel menfaatine hizmet eder hale gelmiş ise, böyle bir ilkenin İslam'la da çelişmesi mümkün değildir. Çünkü Allah sonsuzdur, isim ve sıfatları da sonsuzdur. O nedenle bir ilke evrensellik kazandıkça sonsuzluk boyutuyla da uyumlu hale gelmektedir.

Adl isminin kainattaki işleyişi

Cenab-ı Hakkın Adl ismi de hem kâinatın işleyişinde cari olan hem de ahirette tam anlamıyla tecelli edecek olan bir esmasıdır. Yani Yüce Yaratıcı evreni nasıl düzenli ve sükunetli adaletiyle idare ediyorsa, devletler de adil yönetimlere kavuştukları oranda devamlılıkları mümkün olacak ve halkların kanun ve kurallardan memnuniyeti de o oranda yüksek hale gelecektir.

Rahmanu'r- Rahim kâinatı rahmetinden ya da rahmetiyle; muhabbetinden yani muhabbetiyle yaratmıştır. Kâinatı yaratmaya da rahmet

Adalet, "haşir, nübüvvet ve tevhid" ile birlikte Kur'ân'ın dört maksudından birisidir. Bu nedenle de ism-i a'zam'dır. Ayrıca adalet, Hz. Ali'ye (ra) göre de "Ferd, Hay, Kayyum, Hakem ve Kuddüs" isimleriyle birlikte ism-i a'zam olarak keşif, tespit ve teşhis edilmiştir.

peygamberinin ve Habibinin nurunu yaratarak başlamış ve ona "Habibim" demiştir.

Yine Kelam-ı Kadimi olan Kur'ân-ı Kerim'in ilk ayeti de "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla" diye başlamakta ve her bir suresinde de bu ayet tekrar edilmektedir. Aslında Kur'ân Allah'ın (cc) kelamı olduğuna göre Rahman ve Rahim diyen ve bu isimleri zikrederek başlayan, Rububiyet-i İlahiyenin bizzat kendisidir, yani Zat-ı Kudsi'sidir.

İşte Adl isminin Rahman sıfatının bir tecellisi olarak her şeyi kuşattığını ifade eden Bediüzzaman Hazretleri, Allah'ın affetmesinin dahi Rahim isminin bir tecellisi olarak ekstra iyilik ve inayet olduğuna bizleri intikal ettiriyor. Yani Rabbimiz cezalandırırken adaletiyle ve Rahman ismiyle hükmettiği gibi affederken de Afv ve Rahim ismiyle ekstra muamelede bulunmaktadır.

Sani-i hakiki, kâinatı "muhabbet ve rahmet şuunatıyla" yaratmış ve bu kudsi şuunatı sıfat ve esma marifetiyle zerreden küreye bütün kâinata nüfuz ettirmiştir. İşte Sani-i hakiki nasıl ki kâinatı şefkat ve muhabbetiyle yaratmaktan -tabirinden aciz olduğumuz- kutsi bir "lezzet-i mukaddese" alıyorsa bütün mahlûkatı adaleti ve rububiyetiyle idare etmekten dahi yine mahiyetini bilmediğimiz bir tarzda-sürur-u mukaddese ve memnuniyet-i münezzehe duymaktadır.

Öyleyse yöneticilerimiz de adaletle idare etmekten sürur duymalı ve hâkimlerimiz dahi adaleti tevzi etmekten ve adil yargılama yapmaktan ve adil kararlar vermekten memnuniyet duymalıdır.

Adalet Cenab-ı Hakkın hem celâli hem cemâli isimlerinden olup Rahman ismi altında bütün kâinatta caridir. Aynen Rahman ismi gibi canlı cansız, inançlı inançsız, haklı haksız, zalim mazlum bütün mahlûkatı eşit ve dengeli olarak kuşatmıştır.

Ancak tam adaletin kemaliyle tecellisi elbette ahirette olacaktır.

Adalet, "haşir, nübüvvet ve tevhid" ile birlikte Kur'ân'ın dört maksudından birisidir. Bu nedenle de ism-i a'zam'dır. Ayrıca adalet, Hz. Ali'ye (ra) göre de "Ferd, Hay, Kayyum, Hakem ve Kuddüs" isimleriyle birlikte ism-i a'zam olarak keşif, tespit ve teşhis edilmiştir. Bediüzzaman Hazretleri de Hz. Ali'ye istinaden Adl isminin ismi azam olduğundan bahseder. Zira, zamanımızda da vicdanî duyarlığı yüksek olan entelektüel zihinlerde, adaletin adeta devletlerin dini olduğu dile getirilmekte ve bu felsefi anlayış hakaniyetli kesimlerde ikna edici ve kabul gören bir görüş olarak kendisini göstermektedir.

Adalet sadece bir niyet değil daha çok bir pratiktir ve uygulamada kendisini, "yönetimde denge, istihdamda liyakat ve hukukta/haklarda eşitlik olarak gösterir. Bu anlamı ile de istikrara ve Allah'ın Kayyum ismine hizmet eder. "Adalet mülkün temelidir" sözü de bu anlamda kullanılmış olsa gerektir.

Adalet dikey olarak kamusal, yatay olarak toplumsal özellik gösterir.

Adalet kamusal yönüyle; eşitlik, liyakat ve denge ilkelerinin birlikte gözetildiği sivil anayasal bir hukuk düzeni içinde hakların, nimetlerin ve

külfetlerin halklara tevzi edilmesidir. İşte eşitlik ve dengeyi birlikte gözeterek kanun ve kurallar çerçevesinde hakkın dağıtıldığı sisteme de adil hukuk sistemi diyoruz.

Toplumsal yönüyle adalet ise, insanların ticari ya da insani ilişkilerinin tamamında hak merkezli hareket etmelerini ve ahlak ve adab kurallarına uygun hareket etmelerini ifade eder.

Adalet ve Hürriyet

Adalet ve hürriyet kavramları toplumsallaşma ile paralel olarak gelişmiş ve pratikte birbirine yaşam alanları açmıştır. Mekke döneminde ilk Müslümanlara yapılan baskılar sonrasında Peygamber Efendimiz sahabelerden bir kısmını Hıristiyan kral Necâşi'nin memleketine gönderirken "orada adil bir hükümdar var, size de adaletle davranacaktır" demiştir. Daha sonraki dönemde de kendisi ve diğer sahabeler de Medine'ye hicret etmişlerdir. Medine'nin özelliği de Mekke'ye oranla daha hür ve hoşgörülü insanların yaşadığı bir şehir olmasıdır.

Adalet ve hürriyet kavramları şehirleşme ve sosyalleşme ile birlikte gelişen birbirini müsbet anlamda destekleyen, birisi olunca öbürünün de kıvamını bulduğu iki yönetsel özelliktir.

Halkın özgürlük ve adalet ihtiyaçlarını birlikte ve aynı anda gözetken, dengeleyen, bağdaştıran cari bir hukuk sistemi ile; denetime açık, şeffaf, hesap verme mecburiyetinde kalınan, halk tarafından seçilmiş ve kararlarını istişare ile alan yasal bir sistemin işlerlik kazandığı idari sisteme demokratik hukuk sistemi diyebiliriz.

İssiz adada yalnız başına yaşamak zorunda kalan Robinson hikayesi ile yine insanlardan uzak dağ başında sürülerini otlatan bir çobanın hikayesi hakların ve özgürlüklerin nasıl birbirine paralel olarak geliştiğini ve birinin olmasının diğerinin kalite ve kıvamını nasıl yükselttiğini göstermektedir.

Robinson ıssız bir adada yalnızken beşeri ilişkiler anlamında hak-hukuk kavramlarına ihtiyacı yoktu ama ikinci ve üçüncü kişilerle muhatap olmaya başladıktan sonradır ki "bu benim, şu senin" gibi hak, hukuk, adalet kavramları onun dünyasına da girmeye başlamıştır.

Bunun gibi, özgürlük bağlamında da Bediüzzaman Hazretleri tarafından Münazarât adlı eserinde bahsedilen çoban hikayesi meşhurdur. Dağ başında yalnız ve bir yönüyle özgür yaşayan çobandaki özgürlük kısmi bir özgürlüktür. Bu özgürlük hayvanlarda da bulunur. Ancak dağ başındaki çobanın toplum içine çıkıp ikinci üçüncü kişilerle, toplumla temas etmesinden ve diğer insanların da özgürlük alanları bulunduğunu ve o alanlara tecavüz etmeden yaşaması gerektiğini fark etmesinden sonradır ki özgürlük anlayışını tamamlamış olur. Hak ve özgürlükler toplum içinde yaşanarak tecrübe edilebilir.

Kâinatta cari olan adalet toplum hayatında da uygulanmalıdır.

Adalet ve hürriyet kavramları şehirleşme ve sosyalleşme ile birlikte gelişen birbirini müsbet anlamda destekleyen, birisi olunca öbürünün de kıvamını bulduğu iki yönetsel özelliktir.

Öyleyse insanlık
da adil bir
yönetime ve
demokratik
yasalara muhatap
olduğu takdirde
o sistemin
devamlılığını
sağlar ve o devleti
ayakta tutar. Bu
yönüyle adalet
Allah'ın Rahman
ismine bakar.
Affa müstahak
olanların
affedilmesi ya da
cezalarında iyi
hal indiriminin
uygulanması ise
Rahim ismine
bakar.

Adalet Cenab-ı Hakkın kâinatı idare tarzı olup Allah'ın Adetullahıdır, Rububiyetin Sünnetullahıdır. Yani Allah (cc.) kâinatı adaletiyle idare eder. "Adalet mülkün temelidir" söylemi sadece insanların idaresine bakmaz. Esasen Allah'ın Adil-i Mutlak ve Malik-i Mutlak olmasını ifade eder. Kâinatın dahi adaletle ayakta durduğunu anlatır.

Öyleyse insanlık da adil bir yönetime ve demokratik yasalara muhatap olduğu takdirde o sistemin devamlılığını sağlar ve o devleti ayakta tutar. Bu yönüyle adalet Allah'ın Rahman ismine bakar. Affa müstahak olanların affedilmesi ya da cezalarında iyi hal indiriminin uygulanması ise Rahim ismine bakar.

Nasıl ki bir insanın diğerinin hakkına tecavüz etmesi adaletsizlik ise, yönetimin vatandaşın özgürlük alanına müdahalesi de adaletsizliktir, hukuk ihlalidir. Yine bir devletin diğer bir devletin sınırlarını tecavüz etmesi de -işgal olduğu oranda- adaletsizliktir.

Yani bir canlı türünün diğer canlılar aleyhine dengesiz bir şekilde çoğalmasına, arzı istila etmesine ve yeryüzünün ortak yaşam alanı olmaktan çıkarılmasına müsaade etmeyen Adil-i Mutlak'ın adaleti; insanlığın bir kısmının da diğer insanların yaşam alanını ortadan kaldıracak şekilde işgal etmesine ve dünyevi anlamda yayılcılık göstermesine de müsaade etmez.

Belki eskiden sırf ilâ-yı Kelimetullah, Allah'ın ismini duyurmak ve tanıtmak için yapılan fetihler bunun istisnası olabilirdi. Ancak ahirzamanda böyle bir anlayışla fetihler yapılması imkanı ortadan kalkmıştır.

Zira eskiden fethedilen yerin halklarının adaletle buluşturulması, onların zulümden kurtarılması, insanlık onuruna yaraşır yaşam kalitelerinin yükseltilmesi söz konusu idi. Ancak zamanımızda hem vicdan hürriyetinin yaygınlaşması ve hem de demokrasi getirme vaadi ile İslâm topraklarını işgal eden emperyalist anlayışların suistimalleri ve zulümleri, maddi cihat yoluyla fetih anlayışının artık mümkün olmadığını, faydadan ziyade zulme yol açtığını göstermektedir.

Nitekim, ahirzamanın tecdit vazifelisi Bediüzzaman Hazretleri bu zamanda insanların medenileştiğini, ilmin revaçta olduğunu, bu nedenle de kılıçların kınına girdiğini, maddi savaşların ortadan kalktığını, manevi cihadın işlerlik kazandığını, manevi cihadın ise ilimle, muhabbetle ve ikna ile olması gerektiğini, maddi cihadın ise ancak haksız bir işgale karşı zorunlu savunma söz konusu olursa uygulama alanı bulacağını içtihad etmiştir.

Bediüzzaman'ın Adalet Görüşü

Bediüzzaman'ın adalet görüşleri asr-ı saadet, Âl-i beyt ve ehl-i sünnet anlayışıyla uyumludur. Bediüzzaman Hazretlerine göre Allah'ın kâinatta cari adaleti iki şıktır. Biri müsbet diğeri menfidir. Haklıya hak ettiği oranda hakkının verilmesi müsbet adalet iken haksıza müstahak olduğu nisbette cezasının verilmesi ise menfi adaletidir.

Müsbet adalet uygulaması Allah'ın hak sahibine hakkını vermesidir. Müsbet adaletin, bu dünyada bedahet derecesinde ihatası ve uygulaması vardır. Adaletin bu kısmı vücut ve hayat derecesinde katidir. Yani, Allah'ın mahlukatı yokluktan vücut alemine çıkarması ve onları hayatını devam ettirecek istidat ve kabiliyetle donatması ve rızıklandırması ile söz konusu müspet adalet tahakkuk etmiş bulunmaktadır.

Menfi adalet ise, haksızları terbiye etmektir. Yani haksızların hakkını azab ve cezalandırma ile vermektir. Bu kısım adalet bu dünyada tamamıyla tezahür etmiyor. Ancak Ad ve Semud kavimlerini helak etmesi örneğinde olduğu gibi Allah bu dünyada menfi adaleti kısmen göstermiştir. Yine de bir çok zulüm ve cinayetler gizli kalmakta, sayısız faili meçhuller ortaya çıkarılmamaktadır.

Gerçekten çok zalimler zulümüyle ve çok mazlumlar da zararıyla ve mağduriyetleriyle ahirete intikal etmektedir.

Benim buradan anladığım, ceza dışı hukuk mahkemelerinde ve ticari, idari yargılamalarda ya da günlük alışverişten kaynaklanan haklar bakımından adaletin çoğunlukla tecelli ettiği ama daha çok kamu ve ceza hukuku bakımından ise bu dünyada adaletin tam gerçekleşmediği yönündedir. Zira zamanımızda ceza hukukunda "suçun şahsiliği ilkesi, şüpheden sanık yararlanır ilkesi ve masumiyet karinesi" gibi ceza hukukunun evrensel prensiplerinin ceza mahkemelerinde yeterince işlerlik kazanmadığı ve kararlarda bu ilkelerin gözetilmediği görülmektedir. Ayrıca, bir de "beşer zulmeder, kader adalet eder" anlayışı söz konusudur. Mesela, hâkim bir kimseye işlemediği bir suçtan ceza verir ve o şahsa zulmetmiş olur; ancak kader cihetiyle de o sanığın gizli kalan başka bir suçu bulunmakta olduğundan kader adil olarak hükmünü icra eder ve o şahsın haklı olarak cezalandırılmasına müsaade eder.

Bediüzzaman'ın diğer bir adalet tasnifi ise adalet-i mahza ve adalet-i izafiye yani tam adalet ve nisbî adalet ayrımıdır.

Adaletten kasıt aslında adalet-i mahzadır. Kur'an'ın adalet-i mahza anlayışında Maide Suresinin "kim bir cana kıymamış veya yeryüzünde fesat çıkarmamış birisini öldürürse bütün insanları öldürmüş gibidir" mealindeki 32. ayetinin de işaretiyle, bir masumun hakkına bütün halk için dahi olsa son verilemez. Bir ferd umumun selameti (kurtuluşu) için dahi feda edilemez. Cenab-ı Hakkın nazarında hak haktır. Hakkın büyüğüne küçüğüne bakılmaz. Küçük büyük için iptal edilmez. Bir cemaatin selameti için bir ferdin, rızası bulunmadan hayatı ve hakkı feda edilemez. O şahıs hamiyet namına öz rızası ile kendini ya da hakkını feda etse o başkadır.

Adalet-i izafiye anlayışında ise; ehven-i şer düşüncesi ile nisbi adalet uygulaması hâkimdir. Yani, "küllün selameti, kurtuluşu ya da faydası için cüz feda edilir, cemaatin kurtuluşu söz konusu ise, ferdin canına, hukukuna son verilebilir" denilir. Oysa herhangi bir somut olayda adalet-i mahzanın uygulanması mümkün ise adaleti izafiye uygulanamaz. Eğer buna rağmen izafi adaletin uygulanmasına müsaade edilirse zulüm işlenmiş olur.

Adaletten kasıt aslında adalet-i mahzadır. Kur'an'ın adalet-i mahza anlayışında Maide Suresinin "kim bir cana kıymamış veya yeryüzünde fesat çıkarmamış birisini öldürürse bütün insanları öldürmüş gibidir" mealindeki 32. ayetinin de işaretiyle, bir masumun hakkına bütün halk için dahi olsa son verilemez.

*Ancak
Bediüzzaman
Hazretlerinin
ifadelerinden
adalet-i mahzanın
her zaman
ve dönemde
uygulama imkanı
bulabileceğini ve
uygulamasının
öncelikle
gözetilmesi
gerektiğini
anlıyoruz.*

Ancak Bediüzzaman Hazretlerinin ifadelerinden adalet-i mahzanın her zaman ve dönemde uygulama imkanı bulabileceğini ve uygulamasının öncelikle gözetilmesi gerektiğini anlıyoruz. Zira tam adaletin en önemli ilkesi suçun şahsiliği ilkesi olduğuna göre ve bu ilkenin de halen ceza hukukunun evrensel bir prensibi olduğu düşünüldüğünde, adalet-i mahza anlayışı son derece hukuksal, vicdani ve evrensel bir adil yargılama ilkesi olarak halen yürürlüktedir.

Asr-ı saadette ve Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (radiyallahu anhüm) zamanlarında katıksız uygulanan adalet-i mahza ilkesinden ilk sapma Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle birlikte başlamıştır.

Hz. Ali (ra), Hz. Osman'ın evinin etrafında isyancıların bulunduğunu, muhtemelen katilin de bunların içinde olabileceğini ancak şu an için katilin şahsen tespit ve teşhis edilemediğini belirterek cezalandırma konusunda acele edilmemesi gerektiğini, acele edilirse adalet değil zulme yol açılacağını, ancak gerçek suçlunun tespit edilmesinden sonra doğru kişinin cezalandırılmasının tam adalet olacağı görüşünü, hem kutsi kaynağa hem de şeyheyn (Hz.Ebubekir ve Hz. Ömer r.anhüm) uygulamalarına dayanarak savunmuştur.

Hz. Aişe ve diğer bazı sahabe ise, önemli olanın asayişin sağlanması olduğunu, halkın teskin edilmesi için de acil karar vermek gerektiğini iddia etmiştir. Bu nedenle de Hz. Osman'ın katillerinin arasında bulunduğu grubun da toptan cezalandırılması gerektiğini, zira her nasılsa esas katillerin de bunların arasında olduğunu, Müslümanların nüfusunun her geçen gün aşırı artması ama kalitenin de zayıflaması nedeniyle önceki iki halife döneminde geçerli olan mutlak adalet ilkesinin uygulanmasının artık mümkün olmadığını, nisbî adaletin zaruri çözüm olduğunu iddia etmiştir. Maalesef o dönemden itibaren de adalet-i mahza neredeyse rafa kaldırılmış, nisbî adalet anlayışı özellikte siyasette genel bir uygulama alanı bulmuştur.

Bediüzzaman adalet-i izafiyenin bir ehvenüşşer prensibi olarak ancak adalet-i mahzanın uygulanmasının mümkün olmadığı durumda uygulanabileceğini, aksi takdirde zulüm işlenmiş olacağını kesin olarak ifade etmektedir. Yani adalet-i mahza kural; adalet-i izafiyet ise istisna olarak uygulanmalıdır. Oysa Emevi saltanatından sonra uygulama bunun tam aksi yönde gelişmiştir.

Adalet-i mahzayı emreden ve günümüzde suçun şahsiliği ilkesinin karşılığı olan "ve lâ teziru vaziratün vizra uhra" yani "birisinin cinayeti ile başkası mesul olmaz" kuralı Kur'an'ın amir hükmü olup Kur'an'da beş yerde geçmektedir.

Bu ayetler; İsrâ suresinin 15. ayeti, En'am suresinin 164. ayeti, Zümer suresinin 7. ayeti, Fatır suresinin 18. ayeti ve Necm suresinin 38. ayetidir. Yalnız bu Necm suresinde başta "velâ" yerine "ellâ teziru vaziratun vizra uhra" olarak geçmektedir. "Ella" kesinlik ifade etmektedir.

Bediüzzaman Hazretleri de özellikle siyasileri tam adaleti uygulamaları noktasında irşad için "Kur'an'ın başat anayasal ilkesi" olan bu ayetleri siyasilere tebliğ etmiştir. Zira adalet daha çok yukarıdan aşağıya ve yönetimden

halka doğru bir uygulama şeklinde kendini gösterdiği için öncelikle siyasi-lerin bu konuya dikkatini çekmiştir. Ayrıca geçmişte faşizm ve komünizm gibi istila edici, insanlara zulmedici ve diğer halklara yaşam hakkı tanımayan otoriter ve zalim sistemler tarafından çok zulümler işlenmiş ve bu cınayetlerin dünyevi yasalarla cezalandırılması hiç mümkün olmamıştır.

Bu konuda diğer bir ayet ise Maide Suresinin sekizinci ayetidir:

“Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa olan kininiz, sakın ha sizi adaletsizliğe sevk etmesin. Âdil olun. Bu, Allah’a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”

Bu ayetten de cezalandırmada duygulara kapılmamak yanında toptancı anlayıştan uzak durulması gerektiğini ve suçun şahsiliği ilkesinin gözetilmesinin Kur’ân’ın amir bir hükmü olduğunu anlıyoruz.

Aslında bir zorunluluk yok iken “adalet-i izafiye bunu gerektiriyor” bahanesiyle milletlerin, devletlerin ya da vatanın kurtuluş saiki gerekçe yapılarak bir kısım hakların feda edilmesini mubah gören anlayışın tamamen haksızlık ve zulüm olduğu, ayette, hadislerde ve bir kısım tefsirlerde açıkça beyan edilmiştir.

Nitekim ahirzaman müceddidi Bediüzzaman Hazretlerinin izahlarından anlıyoruz ki her dönem ve zamanda adalet-i mahzanın uygulanmasının yolları sonuna kadar aranmalıdır. O halde evrensel olarak kabul edilen ve dünya ile İslâm’ın ortak yasası olduğu anlaşılabilir bir hukuk kuralı niçin İslâm coğrafyasında ve Müslümanlar içinde de titizlikle uygulanmasın?

Zira zamanımızda, çağdaş evrensel hukuk bugün hala suçun şahsiliği ilkesini ısrarla gözetiyor. Yani uygulanması mümkün olmayan bir adalet anlayışı olsa idi bugün suçun şahsiliği ilkesi adil yargılamanın evrensel ve başat bir ilkesi olarak kalmayacaktı.

Ancak üzülererek söylemek gerekir ki, günümüzde tam adalet ilkesinin uygulanmasına itiraz ederek bunun uygulanmasının mümkün olmadığını ifade edenler, yine maalesef bir kısım radikal ve siyasal İslâmcılar ile otoriter ve totaliter rejimlerin uygulayıcıları ya da gönüllü destekleyicileridir.

Bugün de güncel konuda, ağır ceza mahkemelerinde cereyan eden davalarda, bir gruba izafe edilen kalkışmaya bağlı örgüt suçu söz konusu olduğunda, adalet konusunda mahkemelerde nasıl toptancılık yapıldığını, suçun şahsiliği ilkesinin bazı hâkimler ve savcılar tarafından nasıl göz ardı edildiğini görüyoruz. Özellikle biz avukatlar olarak ceza mahkemelerinde evrensel yargılama ilkelerine dayalı savunmalarımızı yaparken kendimizi nasıl boşluğa konuşur gibi hissettiğimizi ve adalet kürsüsünün bu evrensel ilkelere nasıl duyarsız kaldığını görerek kahroluyoruz. Sanki bu prensipler hukukun evrensel bir ilkesi değil, sanki asırlardır insanların düşünce ve tecrübelerinden oluşmamış, sanki insanlık vicdanı bu adil yargılama ilkelerine karşıymış gibi, maalesef kulak tıkıyorlar.

Üstat Hazretleri mahkemelerle ilgili şöyle der: Mahkeme bitaraf olmalı ve dışarıdan gelecek telkin ve yönlendirmelere de kapalı olmalıdır.

Zira zamanımızda, çağdaş evrensel hukuk bugün hala suçun şahsiliği ilkesini ısrarla gözetiyor. Yani uygulanması mümkün olmayan bir adalet anlayışı olsa idi bugün suçun şahsiliği ilkesi adil yargılamanın evrensel ve başat bir ilkesi olarak kalmayacaktı.

Ceza hukukunun
evrensel
ilkelerinin aynı
zamanda İslâm'la
da çelişmediğini
hatta Kur'ân
ve sünnette
kaynaklarının
olduğunu
görüyoruz.

Demek ki mahkemelerin siyasetten talimat aldığına inanıldığı ya da hâkim ve savcılarının bir şekilde tarafı hareket ettiğinden şüphe edildiği bir ortamda adaletin tecelli ettiğine ve adil bir yargılamanın yapıldığına halkı inandırmak mümkün değildir. Vatandaşın vicdanlarının bu şekildeki kararlardan tatmin olması hiç mümkün olmamaktadır. Oysa ceza mahkemesi suçluyu önce vicdanında mahkûm etmeli, mağduru da vicdanen tatmin etmelidir.

Mesela örgüt üyeliğinden suçlanan bir müvekkilimin davasında, daha ilk celsede ve biz bir ön savunma yapıp "burada üyelik şartları yok" demişken mahkeme başkanı bizim hepimizin ve dinleyenlerin de duyacağı tarzda savcıya dedi ki "savcı bey mütalaanızı yardımdan verin!" Yani baktı ki dosyada üyelik şartları ve delilleri yok, ama illa ceza verecek. Ben de dedim "Sayın Başkanım, biz ek savunma yapmak üzere süre istiyoruz." Hâkim sinirlendi biraz. "Avukat bey savunmanızı merak ediyorum, bundan başka ne söyleyeceksiniz ilave olarak" dedi. "Efendim" dedim, "siz ilk duruşmada mütalaa verdiriyorsunuz. Elbette ben müvekkilimle istişare edeceğim, görüşeceğim, ona göre bir savunma hazırlayacağız." Nitekim bir sonraki duruşmada biz savcının yardım suçu isnadına karşı da savunma yaptık ve beraat kararı aldık. O gün ilk duruşmada karar vermesine müsaade etseydik doğrudan örgüte yardımdan cezalandırılacaktı. Hatta biz öncesinde de dedik, "efendim bu dosyaya gelen belgelere göre bir rapor alınsın, bir uzman bilirkişi görüşü olsun dosyada. Bunlarda yardım niteliği var mı, yok mu diye". Ancak hâkim reddetti. "Efendim ısrar ediyoruz" dedim. "Avukat Bey, ısrarla rapor mu istiyorsunuz" dedi. Ben de "evet ama siz de galiba ısrarla reddedeceksiniz" dedim. "Yok canım niye öyle yapalım" dedi. Ek savunmamızı aldı ve çıktık. On on beş dakika sonra içeri girdik, "beraat" dedi. Çok şükür buna benzer başka beraat kararları aldığımız da oldu. Üstelik bir tanesi de yine aynı mahkemenin ve üstelik başkan da değişmişti, ona rağmen bir beraat kararı daha aldık. Ama bunlar maalesef birer istisna kararlar olarak kalıyor.

Tabii, mahkemelerde avukatların cesur olması gerekiyor. Özellikle de olağanüstü siyasi baskıların yaşandığı dönemlerde savunma cesur ve tatlı sert olmalı.

Çünkü birçok durumda ağır ceza mahkemelerinde hâkim ve savcı yekvücut görüntüsü veriyor. Hâkim ve savcılarının paslaştığı kanısı doğuyor. Birisi diğerinin rağmenine karar vermeyi göze alamıyor. O nedenle hâkim savcıya diyor ki "sen mütalaanı şu şekilde gönder, biz de ona göre ceza verelim." Yani adeta "topu şuradan gönder ki biz de gol yapalım" gibi. Maalesef sistem bu şekilde işleyince savunmaya çok daha fazla sorumluluk düşüyor. Bilenenin aksine her zaman savunmanın işi çok zor ve daha kutsal.

İslam Hukuku Evrensel Hukuk İlkeleriyle Çelişir mi?

Ceza hukukunun evrensel ilkelerinin aynı zamanda İslâm'la da çelişmediğini hatta Kur'ân ve sünnette kaynaklarının olduğunu görüyoruz.

Özet olarak belirtecek olursak:

Masumiyet karinesine göre İslâm hukukunda her insan günahsız olarak doğar, sonradan anne ve babasının dinine yönelir ya da mümeyyiz olduktan sonra iradesiyle günah ya da sevap işleyebilir. Bu nedenle de ceza yargılamasında da asıl olan sanığın suçsuzluğudur. Delillerin toplanmasından sonra, ve ancak gerçek deliller şüphesiz biçimde sanığın suçluluğunu gösteriyorsa o yönde karar verilir. Hıristiyanlar ise çocuğun günahkâr doğduğuna inanıyor ve sonra vaftiz ile o farazi günahlarından arındırıyorlar. Ancak buna rağmen, Hıristiyan ülkelerde, inançlarına da aykırı olduğu halde, yargılamada bu karineye özen gösterilirken; İslam ülkelerinde bu karineye dikkat edilmemesi feleğin çemberinin ters dönmesi olsa gerektir.

Suçun şahsiliği ilkesine göre bir kişinin suçu ile başkası mes'ul olmaz. Bu Kur'ân'ın da kanunudur.

Yine “bir topluluğa karşı olan kininiz sizi adaletsizliğe sevk etmesin” ayeti de temel prensiptir.

“Şüpheden sanık yararlanır” ilkesine göre mesela zina ile birisini suçlayabilmek için, Kur'ân o olayı şüphesiz ve net olarak gören dört erkek şahit istiyor. Ve günahkârın ayıplarının araştırılması demek olan tecessüsü de yasaklıyor. Her günahkâra günahından pişmanlık duyması, ıslah olması noktasında şans tanıyor.

Cenab-ı Hak kâinatı rahmetinden ve muhabbetinden yaratmıştır. Yaratmaya Hz. Peygamberin nurunu ibda ile başlamıştır. Kur'ân da Rahman ve Rahim ismiyle başlamaktadır. Ve bizlerin de her işimize Rahman ve Rahim ismini zikrederek başlamamız emredilmiştir. Adalet Rahman isminin bir tecellisi olarak herkese eşit olarak uygulanır ve herkes için vardır. Rahim ismi ise cezanın affıyla ya da indiriminde kendini gösterir.

Nasıl ki Cenabı Hak kâinatı adaletle idare etmekten kudsi bir lezzet alıyor. Öyle de Allah'a ait olan ve tabirinden aciz olduğumuz kudsi lezzetin bir şuunat olarak sıfat ve esma perdelerinden geçip kainata nüfuz etmesiyle birlikte bütün mahlukat dahi faaliyetlerinden bir çeşit lezzet alıyorlar ya da icraatları lezzetin ta kendisi olmuş oluyor.

İşte bir hukukçu hak merkezli hareket etmekten, adil bir hakim de adil karar vermekten ve suçluya cezasını vermekten, adaleti tevzi etmekten lezzet almalı, işini severek yapmalıdır.

Suçluya ceza verme sırasında nefsanî bir zevk alan hâkimin durumu nedir?

Siyer kitaplarında Hz. Ali'nin savaş meydanında birebir cenk sırasında hasmını yenerek yere düşürdüğü ve o hasmın da işkence ile öldürülmesi engelleyebilmek için yerden ona tükürdüğü ve bunun üzerine de Hazreti Ali'nin o kâfiri öldürmekten vazgeçtiği anlatılırken “nefsimin hissesi karıştı, o nedenle öldürmedim” diye cevap verdiği nakledilmektedir.

Yine Risalelerde kadı tarafından verilen el kesme kararını hiddetle yerine getiren celladın görevinden azledildiğine ilişkin de güzel bir diğer örnek söz konusudur.

Masumiyet karinesine göre İslâm hukukunda her insan günahsız olarak doğar, sonradan anne ve babasının dinine yönelir ya da mümeyyiz olduktan sonra iradesiyle günah ya da sevap işleyebilir. Bu nedenle de ceza yargılamasında da asıl olan sanığın suçsuzluğudur.

Avukatlıkta da başarılı olmak için dahi esasen mesleği sevmek gerekir. Sırf maddi kazanç saiki ile hakim, savcı ya da avukat olunmamalı. Aslında bilinenin aksine her zaman olduğu gibi özellikle olağanüstü haller ve yargılamalar döneminde, savunmaya, avukata büyük iş düşmekte ve suçun şahsiliği ilkesi başta olmak üzere hukukun evrensel ilkeleri ıskalanmaksızın adil bir yargılamanın yapılması ancak cesurca icra edilecek bir savunmaya bağlı kalmaktadır.

Tabi burada hâkimin lezzet alması derken nefsinin devreye sokarak ya da suçluya karşı bir hasım duygusu içinde tarafı ve nefsi bir karar vermesini kast etmiyoruz. Adil olmaktan, adaleti dağıtmaktan yani haklının hakkını almasından memnuniyeti ile suçlunun cezasını bulmasından doğan vicdani huzuru gibi alınan vicdani zevkten bahsediyoruz. Yoksa tarafgirâne, hasmane, nefsi, intikamvari ve nefsani bir hazdan, duygudan adalet değil, zulüm doğar.

Şuunat nedir? Şuunatın ehliyetli hakim ve savcılarının belirlenmesindeki etkisi nedir?

Şuunat, şe'n kelimesinin çoğuludur. Şe'n "iş, keyfiyet ve kemalat" anlamına gelir. Esasen Uluhiyet ve Rububiyet'in kudsî keyfiyetini ifade etmek için kullanılır. Mahlukatta ve insanlarda ise şuunat olmaz, ancak şuunatın tecellisi, yansımaları olur. Yani Allah'ın şuunatı onun sıfatlarından ve esmalarından geçerek mahlukata nüfuz ve sirayet eder. Bütün insanlıktaki yaşama sevinci, muhabbet, sevmek, sevilmek, şefkat etmek, hamiyet, başarıdan lezzet almak ... hepsi şuunat kaynaklıdır.

Ayrıca insanın kendisini doğru tanınması, yeteneklerini ve ilgi alanını isabetle tespit ve teşhis etmesi ile buna bağlı olarak Allah'a hakiki kulluk yapması yanında dünyevi anlamda da başarılı olacağı mesleği seçebilmesini de temin eder. Yani öncelikle sevdiği mesleği icra edecek, eğer olmazsa yaptığı mesleği sevmenin yollarını arayacaktır.

Buna öncelikle Bediüzzaman Hazretlerinden bir bölüm okuyarak cevap vermek isabetli olacaktır. Şöyle diyor Üstad Hazretleri:

“Adaletperver, ihkak-ı hakkı sever ve ondan zevk alır bir hakim, mazlumların haklarını vermekten ve mazlumların teşekkürlerinden, zalimleri tecziye etmekle mazlumların intikamlarını almaktan nasıl memnun olur, zevk alır (bilirsin)” demektedir. (Otuz İkinci Söz 2. Mevkıf, 3. Maksat, 4. Remiz)

İşte hakim ve savcı adayları da sınava tabi tutulurken adayların elbette hukuk bilgilerini ölçmenin yanında onların hukuka ve adalete olan sevgi ve iştiyaklarını da ölçmek ve değerlendirmek gerekir. Örneğin mülakatlarda, hukuk fakültesini isteyerek tercih edip etmediği, hukuku sevip sevmediği, niçin hakim ve savcı olmak istediği gibi sorularla idealist ve yüksek kaliteli adayları bulup onları hakimlik ve savcılıkta ya da hukukla ilgili diğer mesleklerde istihdam etmelidir.

Avukatlıkta da başarılı olmak için dahi esasen mesleği sevmek gerekir. Sırf maddi kazanç saiki ile hakim, savcı ya da avukat olunmamalı. Aslında bilinenin aksine her zaman olduğu gibi özellikle olağanüstü haller ve yargılamalar döneminde, savunmaya, avukata büyük iş düşmekte ve suçun şahsiliği ilkesi başta olmak üzere hukukun evrensel ilkeleri ıskalanmaksızın adil bir yargılamanın yapılması ancak cesurca icra edilecek bir savunmaya bağlı kalmaktadır. Savunmanın cesur ve tatlı sert olmasının ceza mahkemelelerinde masumun hakkının korunması noktasında oldukça önemli olduğunu düşünüyorum.

Adalet ile şunat arasında nasıl bağ vardır?

Bediüzzaman Hazretlerinin şunat keyfiyetinin adalette tecellisini ifade eden ve Otuz İkinci Sözde geçen nefis cümlesini zikrederek izah yapabiliriz:

“İşte Hâkim-i Mutlak ve Adil-i bilhak ve Kahhar-ı zülcelal, değil yalnız insanlarda ve cinlerde belki bütün mevcudatta ihkak-ı haktan (hakkın tevzi edilmesinden) yani her şeye hakk-ı vücudu ve hakk-ı hayatı vermekten ve vücud ve hayatını mütecevizlerden muhafaza etmekten ve dehşetli mevcudları tecavüzlerden tevkif ve durdurmaktan, hususan mahşerde ve dar-ı ahirette cin ve insin muhakemesinden başka, bütün zihayata karşı tecelli-i kübra-yı adl ve hikmetten gelen meani-yi mukaddeseyi kıyas edebilirsiniz.”

Malum, şe'n “zâtî iş ve fiiller” anlamına geldiği gibi ayrıca istidat ve kabiliyetler anlamına da gelmektedir. Şunat ise hem çoğul hem de mübalağa sigası olup insanın kendisini tanıması sonucunda yeteneklerinin gelişmesini ve bunların "işe, sanata, esere" dönüşmesiyle insanın kemalattan duymuş olduğu manevi haz ve ruh ferahlığını ifade eder.

Adalet, Rahman isminin bir tecellisi olarak kâinatı kuşatır ve evrenin istikrarlı ve dengeli biçimde inkişafını sağlar. Nasıl ki Allah'ın adaleti bütün kâinatın idaresinde görülür. Aynen öyle de bütün insanlık da ancak adalet kapsamına alınırsa huzurlu kavgasız bir yaşam sürer. İşte Allah kâinatı adaletiyle idare etmekten, –tabirinden aciz olduğumuz– kudsî bir lezzet alır. Bunun gibi adaletle hükmeden idareciler ya da adil karar veren hâkimler de adil-i mutlak olan Allah'ın şunatının sıfat ve esma perdelerinden geçerek mahlukata nüfuz etmesinden keyfiyetli bir haz ve sekinet alırlar.

"Ve lâ teziru vaziratun vizra uhra" ayetinin hukuksal boyutu nasıl yorumlanmalıdır?

Bir yazar "ve lâ teziru vaziratun vizra uhra" ayetinin eskiden dünyevi hukuk anlamında pek gündem teşkil etmediğini, bunun ayetin birincil anlamının ahirete yönelik mesaj verdiği şeklinde yorumlanmasından kaynaklanmış olabileceğini yazmıştı.

Ben de eskiden böyle düşünülmüş olabileceği kanaatine katılıyorum. Zira Bediüzzaman Hazretlerinin önemli bir hukuk kuralı olduğuna ilişkin dikkat çekmesinden önce, çoğumuzda, bu ayetin sadece günah sevap cetveli niteliği taşıdığı hissi uyanmıştır. Çünkü ayetin mealinde "hiç bir günahkarın günahını başka günahkar yüklenmez" deniyor. Oysa bu ayete "birisinin suçu nedeniyle başkalarına ceza verilemez" şeklinde mana verildiğinde "suçun şahsiliği" denilen evrensel ilke ile doğrudan bağ kurmak kolaylaşıyor.

Liyakat nedir, liyakat- adalet ilişkisi nasıl olmalıdır?

Liyakat halkın kendisini temsil edecek mebusları ya da yöneticileri seçerken veya yöneticilerin ve işverenlerin birlikte çalışacakları kadroları atarken göz önünde bulunduracakları objektif kriterlerin belirlenmesini ve uygulamada da bunların fiilen dikkate alınmasını ifade eder.

Yani gerek milletvekillerinin gerekse bakanların, başbakanın ya da cumhurbaşkanının seçilmesinde göz önünde bulundurulacak özellikler maharet

Liyakat halkın kendisini temsil edecek mebusları ya da yöneticileri seçerken veya yöneticilerin ve işverenlerin birlikte çalışacakları kadroları atarken göz önünde bulunduracakları objektif kriterlerin belirlenmesini ve uygulamada da bunların fiilen dikkate alınmasını ifade eder.

*Devleti yönetecek
siyasileri
belirlerken de
yine ya maharet
ya salahat
özelliklerine
bakılacaktır. İş ve
sanatın icrasında
ise esas olan
maharettir.*

ve salahatin bir arada bulunmasıdır. Bu her iki özelliğin bir kişide bulunması en istenilen olsa da bu çoğu zaman mümkün olmaz. Her iki özelliğin farklı farklı adaylarda bulunması halinde hangi özelliğe göre seçim ve tercih yapılacaktır? Maharet mi, fazilet mi? Camiiyet mi, takva mı? Akıl mı, kalp mi?

Ya da bir siyasi parti veya bir anlayış tercih edilecekse de yine o hükmi şahsiyetin kurucu belgelerine bakmak icab edecektir.

İşe ve göreve göre ehliyetli insanların belirlenmesi hem Allah'ın (cc) bir adeti hem de peygamberin (asv) bir sünnetidir.

Risale-i Nur Külliyyatından Mesnevi-i Nuriye'de "melikin atıyyelerini ancak matıyyeleri taşır" denilmektedir. Anlamı "kralın hediyelerini ancak onun binitleri taşıyabilir" olsa da kastedilen mana şudur: Allah-u Tealâ Nebi ve Resullerini belirlerken Peygamberlik görevini en ideal şekilde yerine getirebilecek ve yüksek sorumluluk sahibi temiz, ahlaklı insanlardan seçmektedir. Yani peygamberlerde hem maharet hem salahat söz konusudur. Ancak sıradan halklarda her iki özelliği birlikte bulmak çoğu zaman mümkün değildir. Hele de insanların ahlak anlayışının aşırı şekilde bozulmuş olduğu ahirzamanda hem yetenek hem takvayı bir arada bulmak çok zordur.

Hem de bu olay bir kişiyle de kalmıyor, bir ekip, bir kadro grubu vs. gerekiyor. O nedenle Bediüzzaman Hazretleri ahirzamanda şahıstan ziyade şahs-ı manevinin önemli ve gerekli olduğuna vurgu yapar. Başka bir vurgusu da yine geçici şahısların maharetinden ziyade kitap ve hukuk merkezli hareket etmeyi öğütlemesidir.

Devleti yönetecek siyasileri belirlerken de yine ya maharet ya salahat özelliklerine bakılacaktır. İş ve sanatın icrasında ise esas olan maharettir.

Siyasette maharetin ve dolayısıyla liyakatin anlamı ise, adalet ve hürriyettir. Yani ehil ve layık olanlar sivil ve demokratik bir anayasayla idare etmeyi taahhüt eden demokrat nitelikli kadrolardır. Zira şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim ancak demokrat kadrolarla mümkündür.

Hem insanın cüz'i iradesinin kamudaki karşılığı seçimdir, tercihtir. İslam'ın aradığı "içi dışı bir insan" olmanın devletteki karşılığı da şeffaflıktır ve demokratlıktır. Demokratik hukuk devleti ilkelerinin hakim olduğu, vicdan, ifade ve ibadet özgürlüğünü teminat altına alan sivil rejimler hem imtihan sırrına en uygun ve hem de seçme, kendini ifade etme, münafikâne hareket etmek zorunda kalmama ve hür imana sahip olma şartlarını hazırlayan en uygun rejimlerdir.

